

Fran Erjavec.

(Slika na ovitku.)

Dne 9. septembra smo se spominjali stoletnice rojstva Frana Erjavca.

V njegovem slovstvenem delu se prepletata povest in poljudno znanstvena razprava. Ker pa je bila na dnu Erjavčeve osebnosti precej močna izoblikovana sposobnost, je doživljal tudi predmete svoje znanosti kot osebna doživetja ter jih umel poustvariti ne samo v njihovi znanstveni pravilnosti, temveč jih razvil s slogom, pripovedovalno tehniko in pesniškim jezikom v neke posebne slovstvene tvorbe, ki so na sredi med poljudnim znanstvom in leposlovjem. Erjavcu ne gre samo za popularizacijo znanstvenih izsledkov, marveč je prepričan, da med ljudsko povestjo in ljudsko razpravo ne sme biti drugačnega razločka nego samo v predmetu.

Poleg življenjskih okoliščin, ki so bile take, da so v mladem Erjavcu morale zganiti posebno ljubezen do narave in njenega življenja, sta že v dijaških letih na njegovo duševnost vplivala dva prirodopisna diletanta v najboljšem smislu besede: Ferdinand Schmid in Dragotin Dežman.

Schmid je že od druge šole skrbel zanj, vzela ga v svojo hišo, kjer bi mu naj pomagal pri urejevanju znanstvenih zbirk, jemal ga s seboj na znanstvene odprave v kraške jame, dajal mu knjige o naravi in njenem življenju ter tako odločil njegov duhovni in življenjski razvoj. Kot višji gimnazijec in visokošolec pa se je Erjavec izobrazil v znanstvenem delu pod Dežmanovim vodstvom v ljubljanskem muzeju.

Zaradi prijateljstva, ki ga je vezalo z Zarnikom in Mandelcem, se je pridružil 1854. l. Vajevcem. Močna in dozorela Jenkova osebnost je prevzela vso mlado dražbo ter jo zvalila od znanstvenega dela v pesništvo. V prvem zvezku Vaj prevladujejo poljudno znanstveni poskusi, posnetki iz nemških poljudnih knjig o naravi, le Jenko in Mandelc pišeta samo leposlovne sestavke. V drugem zvezku pa je Jenkov vpliv potisnil znanost v ozadje, vsi, tudi Erjavec, pišejo leposlovne spise.

Zanimanje in veselje za leposlovno delo je ohranil Erjavec tudi kot visokošolec na Dunaju, kamor se je podal s tovariši, da bi študiral naravoslovje. Pomagal je Janežiču pri Slovenskem Glasniku in Mohorjevi družbi. Njegovo slovstveno delo razodeva dvojnost Erjavčevega znanstvenega poklica ter prirojenih leposlovnih ambicij. V njegovih spisih iz narave: Mravlja, Vulkanске moči, Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo, Živali popotnice, Zaba, Odkod izvirajo gliste in kako se izpreminjajo, Domače in tuje živali v podobah (1869.—1875. l.), Rastlinske svatbe, Naše škodljive živali in Rak (1855.—1881. l.) je sicer težišče pisateljeve pozornosti pri strokovni pravilnosti, vendar ga žival oziroma narava ne zanima sama na sebi, temveč kot dopolnilo in del celotnega, torej tudi človeškega življenja, ki jo hoče dojeti ne z znanstveno sistematiko, temveč z živim, leposlovnim opisom. Nasprotno pa v njegove beletristične spise če izvzamemo mladostne črtice iz življenja Šnakšnepškovoškega (Ferdinanda Schmida), ne sili nobena poteza njegove strokovne izobrazbe. Doživel in spisal jih je v slogu, ki je značilen za novelistiko Vajevske generacije: tehnika romantične novele se bori v njih z realizmom časa ter s pedagoškim stremljenjem biti domač v snovi in obliki. Poleg izrazitih novelističnih spisov kakor so: Na veliki petek, Na stričevem domu, Avguštin Očepek, Zamorjeni cvet, Huzarji na Polici, Zgubljeni mož (1860.—1864. l.), je gojil tudi ljudsko-vzgojno povest, kakršni sta Hudo brezno (1864. l.) in Ni vse zlato kar se sveti (1884. l.) ter leposlovno zaokroženi potopis: Spomini s pota in dr. Ljubezen do čistega jezika, ki mu jo je bil vcepil Levstik, je kazal Erjavec tudi v tem, da je skrbel za lepo in dobro znanstveno terminologijo, nabiral med ljudstvom živalska in rastlinska imena ter sploh narodno blago na Goriškem in Krasu. Ker je deloma poslovenil deloma pa sam spisal prirodopisne učne knjige za gimnazije, je s pravilnostjo besede vzgajal tudi druge. Pisal je tudi strogo znanstvene razprave iz živalskega sveta in življenja. Umrl je 14. jan. 1887.